

ЕВОЛЮЦІЯ СКРИПКОВОГО МИСТЕЦТВА: ВІД КРЕМОНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ДО РЕФОРМ ІТАЛІЙСЬКОЇ ВИКОНАВСЬКОЇ ШКОЛИ

Новосадова Світлана Артемівна
Старший викладач кафедри мистецької освіти
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Одайник Світлана Іванівна
Концертмейстер кафедри мистецької освіти
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Історія скрипки - шлях від простого наслідування голосу до створення найдосконалішого шедедру, що став універсальним інструментом музичної комунікації.. Попри звичне уявлення щодо європейського коріння, дослідження вказують на глибокий слов'янський слід, а саме- фрески Софії Київської XI ст, що свідчать про поширення струнно-смичкових інструментів на українських теренах ще за тисячу років до нашого часу. Існує припущення мистецтвознавців, що італійські майстри могли запозичити будову віольних форм саме у слов'янських мандрівних музикантів, згодом удосконаливши її акустичні можливості.

Спочатку скрипка сприймалася як інструмент з різким тембром, що суттєво поступався віолам. Велику роль у цих трансформаціях та удосконаленні інструменту відіграли майстри Кремонської школи. У період раннього Бароко перші скрипки створив Андреа Амати, звертаючи увагу на потреби виконавців. В діяльності майстра основна орієнтація була зумовлена на акустику невеликих залів, тому характерними ознаками були виражена опуклість дек, використання тонкої деревини та низька підставка. Такий тип конструкції забезпечував м'який, теплий і камерний тембр, що відповідав тогочасним вимогам. Проте у середині XVII ст. з розвитком сольного виконавства та розширенням концертних майданчиків виникла потреба у підсиленні звуку, тому такі майстри як А.Страдіварі та Дж.Гварнері почали створювати нову модель. Корпус став плоскішим, було змінено товщину резонаторних пластин та склад лаку. Це забезпечило більш чистий та яскраво- насисений тембр [2,4].

Саме в цей період остаточно затверджується вибір сировини, де верхня дека - ялина, задня - клен. Також відбулися суттєві зміни в анатомії інструменту; майстри подовжили та звузили гриф, збільшили висоту підставки та кут її нахилу. Це відкрило нові технічні можливості, оскільки музиканти змогли вільно опанувати позиції вище сьомої та удосконалювати віртуозність гри. Поступова

зміна жильних струн на металеві сприяла посиленню яскравості звука та стабільності строю.

Отже звертаючи увагу на еволюцію постановки інструменту стає цікавим той факт, що у ранньому Бароко скрипалі тримали інструмент, притискаючи до грудей, що значно обмежувало гру першою позицією, оскільки ліва рука мала постійно підтримувати корпус. Проте поступовий перехід до тримання скрипки підборіддям та видовження грифа звільнили ліву руку виконавця. Таким чином ідеальна конструкція інструменту відкрила нові можливості та експерименти з технікою та прийомами гри в різних містах та країнах світу [1, 2, 4,].

Якщо Кремона надала світові бездоганність та яскравість звучання інструменту, то сусіднє місто Болонья визначилася культурним центром країни. У XVII ст. важливим аспектом у становленні та розвитку цієї мистецької школи стали спеціальні творчі об'єднання—“академії”, до складу яких входили відомі композитори того часу, художники, поети, виконавці вокальної та інструментальної музики. Такі зустрічі слугували для обміну досвідом, творчих дискусій та обговорення на теми мистецтва. Структура академії передбачала три ступені: співак, виконавець та композитор, в якій отримати звання академіка—композитора було найвищим статусом. Для цього потрібно було скласти іспит з теорії музики і композиції, що згодом надавало привілей у керуванні будь-якої католицької капели.

Важливе місце у створенні інтелектуального іміджу Болоньї займає творчість та діяльність композитора, історика музики та власника унікальної сімнадцятитисячної бібліотеки наукових томів Джованні Баттіста Мартіні. Він очолював Академію багато років, а його безмежна доброта у допомозі з наукових питань та міцні знання зробили його легендарною постаттю XVII ст.

Згодом, вивчаючи архіви та наукові статті, нам стане відомо, що XIX ст. підготувало для Академії несподіваний фінал, в якому центр тяжіння Європи поступиться місцем Лицею Мартіні, а сама Академія перетвориться на культурну пам'ятку минулого [5].

Попри те, що Академія стала меморіалом, вона до сих пір промовляє до нас творчістю найкращих її випускників. Цікаво, що саме у творчій спадщині ми бачимо народження різних технік виконання та утвердження сонатно—концертного циклу

Репертуар цієї школи представлений широким розмаїттям жанрів, які стали основою для подальшого сприймання виконавства. До прикладу, витoki перших зразків сонат ми знаходимо у творчості Бьяджо Маріні, у збірці “Affetti musicali”. Цей напрям продовжив Дж.П.Віталі, відомий віолончеліст, який у “Sinfonie da chiesa” значно розвинув жанр тріо-сонати, поєднуючи поліфонію з італійською наспівністю.

Справжнє відкриття зробив Дж.Тореллі у жанрі сольного скрипкового концерту, в якому вперше застосував чіткий поділ партій між солістом та оркестром. Водночас Дж.Б.Бассані у “Сонатах для скрипки та органу” довів до досконалості кантилену, а Т.А. Віталі, створив “Чакону” - віртуозний цикл варіацій з подвійними нотами, баріолажами, штрихами спікато. Серед майстрів

та новаторів того часу варто згадати творчість П.Локателлі, зокрема “Концертну сонату f moll ” з програмною назвою “У гробниці” на вшанування пам’яті дружини. Цей твір сповнений болі та трагізму, а високі регістри, динамічні контрасти, гострий темп підкреслюють драматизм та експресією.

Вершиною формування скрипкового виконавства італійської школи стали творчі надбання А.Кореллі, де особлива увага приділена “La folia” - циклу, який налічує двадцять три варіації з насиченою технікою та поліфонією, а “XII сонат для скрипки та басу” і величні “Concerto grosso” стали взірцем барокових штрихів та складних технічних прийомів виконання [6]. Спадщина Дж.Тартіні вивела скрипкове виконавство на новий рівень. В сонатах “Диявольська трель” та “Покинута Дідона” характеризується віртуозність та філософія.

Говорячи про італійську школу епохи Бароко неможливо оминати постать Антоніо Вівальді, головним внеском якого стало закріплення тричастинної структури концерту , а найяскравішою рисою - програмність творів. Спадщина композитора охоплює жанри інструментального концерту, опери, духовної хорової музики, а також камерно- інструментальних та світських творів [6]. Яскраві представники цієї школи Г.Пуньяні та Ф.Верачіні також володіли бездоганною технікою смичка та віртуозною свободою, що дозволило розширити межі виконавської майстерності часів Бароко.

Сьогодні всі ці надбання складають золотий фонд світового концертного репертуару , а художні принципи та виконавська естетика Італії стала основою для формування національних мистецьких шкіл у всьому світі [5].

Список літератури

1. Масол Л. М. Мистецтво: підручник для 8 класу. URL: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/8-klas-mystetstvo-masol-2025.pdf> (дата звернення: 16.06.2026).
2. Миронова Н. О. Органологічні особливості розвитку скрипки: європейський та український досвід. *Українське музикознавство*. 2024. Вип. 50. С. 67–79.
3. Модельна навчальна програма «Музичний інструмент: скрипка (фаховий)» для 5–9 класів музичних ліцеїв / О. І. Андрейко та ін. Київ: Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти, 2026. 13 с.
4. Полянюк М. О. Історія розвитку скрипкового мистецтва: регіональні аспекти: кваліфікаційна робота магістра / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2021. 78 с.
5. Ракочі В. О. Інструментальний концерт XVII–XVIII століть: генеза, класифікація, оркестр : дис. ...доктора мистецтвознавства. Одеса, 2021.
6. Ратушинський Р. А. Принципи історично інформованого виконавства. URL: <http://e-archive.knmau.com.ua/bitstream/handle/123456789/795/Ратушинський.pdf> (дата звернення: 16.06.2026).